

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

МОТИВАЦІЯ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ ГРУПИ НТУ «ХП»

Борейко Наталя. Азаренкова Любов
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Аннотація

Стаття посвячена актуальній на сьогоднішній день проблемі підвищення мотивації к заняттям фізичним вихованням студентів спеціальної медичної групи. На формування мотивації впливають такі фактори як: содержание учебного процесса, формы организации занятий, стиль деятельности преподавателя. В исследовании определены обстоятельства, влияющие на посещение занятий по физическому воспитанию. Анализ анкетирования позволил определить доминирующие мотивы на занятиях по физическому воспитанию студентов специальной медицинской группы и определено, что студентам специальной медицинской группы интересно и теоретический курс по физическому воспитанию для умения самостоятельно выбирать нужный комплекс упражнений и дозировки их для каждого заболевания отдельно.

Ключевые слова: мотив, мотивационное обеспечение, здоровье, физическое состояние, студенты специальной медицинской группы.

Annotations

The article is devoted to date, the problem of increasing motivation to employment by physical training of students of special medical group. The formation of the motivation is influenced by such factors as: the content of the educational process, organization forms of study, the style of work of the teacher. The study determined the circumstances influencing attendance in physical education. Analysis of the survey allowed us to determine the dominant theme in the classroom for physical education of students of special medical group and determined that the students of special medical group fun and theoretical course in physical education for the ability to choose the right set of exercises and their dosage for each disease separately.

Keywords: motif, motivational support, health, physical condition of students of special medical group.

Постановка проблеми.

В наш час все більш студентів після медичного огляду в університеті потрапляють до спеціальної медичної групи (СМГ) з різними хворобами, в деяких студентів вони вроджені, в інших – набуті. В університеті студенти мають можливість займатися фізичним вихованням – у ВУЗі передбачено обов'язкове відвідування занять з фізичного виховання. За даними дослідження відвідування занять з фізичного виховання студентами СМГ дуже низьке. З кожним старшим курсом студенти все менше відвідують заняття; так, на першому курсі 70% студентів відвідують заняття три рази на тиждень, на 3-4 курсі – відвідують 47%. Тому підвищення мотивації до занять фізичним вихованням у студентів СМГ набуває особою актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням фізичного виховання студентів спеціальної медичної групи, присвячені дослідження таких науковців Болдов А.С. [2], Павлова А.И. [3]. Проблеми організації занять з фізичного виховання студентів спеціальної медичної групи вирішували (Богданова Л.П., Дубогай О.Д.) [10], [11]. У своїх дослідженнях проблему мотивації до рухової активності вивчала Захаріна Е.А. [13], проблему мотивації до занять у спеціальній медич-

ній групі розглядав Мозолев О.В. [12]. Аналіз цих праць свідчить про відсутність системного дослідження проблеми формування у студентів спеціальної медичної групи вищих технічних закладах мотивації до занять фізичним вихованням.

Мета статті – визначити умови для формування мотиваційно-ціннісного ставлення студентів спеціальних медичних груп до занять фізичним вихованням.

Завдання дослідження: 1) визначити рівень мотивації до занять фізичного виховання студентів СМГ; 2) виявити механізми формування позитивної мотивації до фізичного виховання студентів СМГ.

Методи та організація дослідження – теоретичний аналіз наукової літератури; анкетування, в якому взяли участь 500 студентів спеціальної медичної групи 1-4 курсів НТУ «ХПІ», експеримент.

Результати дослідження та їх обговорення. Проблема мотивації навчання – це одна з ключових проблем в педагогіці та фізичному вихованні. Викладач не зможе створити ефективну взаємодію зі студентом без урахування його мотивів, а досягнення високих результатів навчальної діяльності, перш за все, залежить від сформованості у студента позитивної мотивації до неї. В працях видатних науковців (Є.П. Ільїна, В.Г. Леонтьєва, П.М. Якобсона та ін.) розкрита теорія цього питання: сутність мотивації, методи дослідження мотивацій. На практиці, з причин багатофакторності мотивацій, проблема не може бути вирішена остаточно, і при розгляді будь-якого педагогічного процесу потребує свого рішення.

Організація занять з фізичного виховання студентів спеціальної медичної групи потребує обліку багатьох факторів. Потрібно враховувати загальний функціональний стан студента, рівень фізичної підготовленості, протікання захворювання. Тому на такий

фактор, як мотивування студентів до занять фізичним вихованням у спеціальній медичній групі, не завжди акцентують увагу.

Аналіз науково-літературних джерел з психології свідчить про різні тлумачення сутності мотивів. Мотив визначається, як «спрямованість активності на предмет» (А. Маркова, 1983), як «спонукальна (збуджувальна) причина дій і вчинків людини» (С. Гончаренко, 1999), як «усвідомлене спонукування до певної дії» (С. Рубінштейн, 1989), як «спонукування до діяльності» (А. Петровський, 1999), чи «до створення поведінкового акту» (Л. Столяренко, 1999), як «своєрідний енергетичний заряд, який визначає активність діяльності людини» (Е. Ільїн, 1980), як «сформоване підґрунтя для власного вчинку» (Е. Ільїн, 2000). В своєму дослідженні, за основу, ми взяли визначення Е.П. Ільїна, про те що мотив – складне інтегральне (системне) психологічне утворення. Воно має свої границі: з одного боку це, потреба, а з іншого – намір щось виконати, включаючи і спонукування до нього. Встановлення границь дозволяє визначити компоненти, які можуть входити до структури мотиву. Ці компоненти, у відповідності до стадії формування мотиву, можна віднести до трьох блоків: 1) потреби (біологічні, соціальні, обов'язки); 2) «внутрішні фільтри» (моральний контроль, оцінка своїх можливостей, уподобання (інтереси, нахили), врахування умов досягнення мети, процес задоволення потреби); 3) цілі, які можуть задовольнити потребу [4,117]. Спрощення розуміння мотиву, акцентування на одному з його компонентів призводить до помилок, і проблема мотивації залишається невирішеною. Визначення особливостей мотиваційної сфери студентів СМГ вищих технічних навчальних закладів, надасть можливість викладачу, сформулювати позитивне ставлення

до конкретної діяльності, зокрема, до збереження здоров'я та фізичного стану студентів.

На заняттях фізичним вихованням можливо задоволення декількох груп потреб, які ми визначаємо, дотримуючись ієрархії потреб А. Маслоу [6]. По-перше, в основі «піраміди» перебувають фізіологічні потреби, до яких, поряд з іншими (в їжі, питті, кисні, сні та ін.), належить потреба в руховій активності. Сучасне життя студентів переважане розумовою діяльністю, в результаті вони мають низькі показники рухової активності. Фізичне виховання – це один із найкращих засобів забезпечення необхідним рівнем рухової активності. По-друге, заняття фізичним вихованням можливо спрямувати на формування навичок самозахисту (різні види боротьби, розвиток сили), а також інших прикладних навичок, наприклад: плавання, біг та ін. задовольнять потребу безпеки і захисту людини. До цих потреб також належать потреба отримання заліку, яка виникає під впливом страху покарання батьків. По-третє, можливість диференціації за статтю видів фізичної активності, створює умови розвитку необхідних для жінки, або чоловіка, приналежних для статі якостей. Також створення викладачем умов співтворчості і взаємоповаги на заняттях, дозволяє задовольнити потребу в любові з боку викладача до студента і до нього – із боку студентів. Все це може задовольнити потребу приналежності і любові. Четверте, – потреба самоповаги, на заняттях фізичного виховання реалізується під час зниження рівня захворювання та в покращенні фізичного стану студентів спеціальної медичної групи. П'яте, – потреба в «самоактуалізації», «самовдосконаленні», «самореалізації» є найвищою в цієї «піраміди». На заняттях з фізичного виховання, вона має прояв у бажанні почуватися здоровим; оволодіти новими вміннями й навичками;

досягти успіху в професійній діяльності [1].

Усі мотиви учбової діяльності, за А.О. Реаном, можна поділити на дві великі групи: позитивні – «мотиви успіху» (це мотиви розвитку, досягнення конкретних результатів, формування особистості та ін.) та негативні – «мотиви боязні невдачі» (бажання уникнути осудження, покарання – страх отримання незадовільної оцінки або незаліку) [7].

Окреме місце в загальній системі фізичного виховання посідає підготовка студентів спеціальних медичних груп. Вона вимагає від викладача наявності спеціальних знань і навичок роботи зі студентами, які мають певні фізичні вади здоров'я, підвищеного педагогічного контролю за станом здоров'я студентів, наявності необхідних комунікативних здібностей. Володіння належною інформацією про особливості фізичного стану студентів спеціальних медичних груп дозволяє викладачу своєчасно скоригувати навчальний процес, визначити завдання та здійснити корекцію індивідуальних програм фізичного розвитку та вдосконалення дуже важливих біологічних і соціальних якостей студента, що позитивно впливають на гармонійний розвиток людини [12, 159].

З дослідження визначено, що з кожним курсом студенти все менше часу приділяють своєму фізичному розвитку. Так, з анкетування видно, що студенти 1,2 курсу – 52% та 3,4 курсу – 24% не відвідують заняття, тому що соромляться того, що вони у спеціальній медичній групі; 17% студентів 1,2 курсу та 28% студентів 3,4 курсу вважають, що заняття з фізичного виховання для них не мають користі, 11% студентів 1,2 курсу та 37% студентів 3,4 курсу не відвідують заняття з фізичного виховання з причини великого навантаження з інших навчальних дисциплін, 11% студентів 1, 2 курсу та 12% – 3,4 курсу вважа-

ють заняття з фізичного виховання нецікавими.

Як видно з анкетування, найбільше студентів старших курсів не відвідують заняття з причини великого навантаження з інших навчальних дисциплін та багато з них працюють. Студенти молодших курсів не відвідують заняття, тому що соромляться того, що вони потрапили до спеціальної медичної групи, оскільки багато з них були до вступу в ВУЗ у загальних групах і про свої набуті хвороби не здогадувалися.

На питання «Ваша домінуюча мотивація на заняттях з фізичного виховання» студенти 1,2 курсу (27%) та 3, 4 курсу (31%) відповіли: для зміцнення здоров'я та фізичного стану; 18% студентів 1,2 курсу та 25% – 3,4 курсу мають бажання зменшити рівень свого захворювання; 55% студентів 1,2 курсу та 44% студентів 3,4 курсу відвідують заняття з фізичного виховання для отримання заліку.

З дослідження визначено, що чим старший курс, – тим більш студентів відвідують заняття з фізичного виховання для того, щоб покращити свій фізичний стан і зменшити рівень свого захворювання.

На питання: «Які додаткові форми організації занять Вам цікаві?», студенти 1,2 курсу (18%) студенти 3, 4 курсу – (10%) відповіли – похід вихідного дня; туристичні походи вибрали студенти 1, 2 курсу (14%) та 3, 4 курсу – (5%); змагальна діяльність цікава студентам 1,2 курсу (27%) студентам 3,4 курсу (32%), але потрібно враховувати, що в спеціальній медичній групі змагальна діяльність – це естафети, ігри на рахунок і т.д.; додатково прослухати курс лекцій з фізичного виховання вибрали студенти 1, 2 курсу (41%) та студентів 3,4 курсу (53%).

З відповіді про додаткові форми навчання студентів спеціальної медичної групи можна побачити, що студентам цікаво не тільки практичні навички фізич-

ного виховання, а й теоретичний курс розвитку з фізичного виховання, щоб вміти самому вибрати необхідний комплекс вправ і вміти дозувати навантаження для конкретного захворювання.

Проведене дослідження свідчить про низький рівень мотиваційного забезпечення фізичного виховання на всіх курсах. Для вирішення цього питання спочатку потрібно визначити фактори, які сприяють формуванню позитивної мотивації до навчання. А.К. Маркова (1983) визначила такі фактори, які сприяють формуванню позитивної мотивації до навчання: зміст навчального матеріалу; організація навчальної діяльності; форми навчальної діяльності; оцінка навчальної діяльності; стиль педагогічної діяльності викладача [5].

Розглянемо ці фактори, виходячи з об'єкту нашого дослідження – фізичного виховання у спеціальних медичних групах. Аналіз навчального процесу виявив: 1) відсутність теоретичної підготовки; 2) низький рівень забезпечення навчально-методичними посібниками. Таким чином, студент залишився в інформаційному вакуумі, – він не розуміє зв'язок фізичного виховання і здоров'я, в нього відсутній інтерес до цього взаємозв'язку. Для формування «внутрішнього фільтру» (інтересу, знань з основ фізичного виховання, навичок самопідготовки) було розроблено та введено до навчального процесу лекції: «Вплив фізичних вправ на формування особистості», «Роль занять фізичними вправами на розвиток форм тілобудови і функціональних систем організму», «Техніка виконання фізичних вправ та знання, які поєднують фізичне виховання з іншими сферами діяльності студентів (інтелектуальне навчання, праця, відпочинок тощо)».

Оцінюючи організацію навчальної діяльності з фізичного виховання було визначено, що в

існуючій системі майже відсутні мотиваційний та рефлексивно-оцінний етапи; це призводить до того, що сама діяльність без зацікавленості та аналізу досягнутих результатів, повністю знищує цей процес та після закінчення обов'язкових занять не має свого продовження. Сама оцінка результатів виконує функції мотиву. Це підтверджено констатуючим експериментом, де мотив отримання заліку, серед інших, має найвищий рейтинг. Але в цьому випадку, якщо оцінка не підкріплена іншими мотивами, вона стає самоціллю.

Форми організації навчання теж мають вплив на мотивацію до занять, використання колективних ігор, естафет, залучає до активної роботи пасивних, немотивованих студентів. Студентам були запропоновані комплекси вправ, які включали більше ігрових вправ, естафет, де кожний студент міг внести вагомий внесок у результат цілої команди, студенти мали змогу більш зміцнити свої дружні стосунки. Кожна естафета включала вправи з різних комплексів для різних груп захворювання на розвиток рухових здібностей.

Стиль діяльності викладача, як визначає Є.П. Ільїн, має великий вплив на формування мотивації студентів. Різні стилі формують різні мотиви. Так авторитарний стиль впливає на «зовнішні» мотиви (мотив «запобігання невдачі»), демократичний – на «внутрішні» мотиви (мотиви самореалізації). Зважаючи на це, ми формували педагогічний процес на принципах: 1) співтворчості викладача зі студентом, 2) поваги та віри в його успіх, що надало можливість сформуванню мотиваційний потенціал до професійної фізичної самопідготовки.

Для ефективної мотивації до занять фізичним вихованням студентів СМГ, ґрунтуючись на методологічних положеннях педагогічної науки, ми виокреми-

ли декілька педагогічних умов (концептуальних, дидактичних і технологічних). Педагогічні умови є підґрунтям педагогічного процесу фізичного виховання. Концептуальні умови забезпечують основу для єдиного підходу в навчанні. Через те, що в Україні задекларовано пріоритет гуманістичних ідеалів, концептуальними умовами є: 1) гуманні відносини між викладачем і студентами; 2) особистісноорієнтований підхід до студентів; 3) формування професійно значущих мотивів [1]. Визначені концептуальні умови є орієнтовними для практичної організації навчання і вони потребують розробки певних механізмів щодо формування позитивної мотивації у студентів СМГ до занять фізичним вихованням. Цими механізмами є дидактичні і технологічні умови. Оновлення навчальної програми з фізичного виховання було дидактичною умовою. Технологічною умовою була розробка особистісно-орієнтованої технології з фізичного виховання. В авторській навчальній програмі було збільшено теоретичну та методичну підготовку студентів. Засоби, методи та форми у програмі були зорієнтовані на постійну активність студентів, особлива увага приділялась використанню таких форм: лекцій-бесід, дискусій, консультацій, самостійних занять, фізичних вправ упродовж дня. Особистісно орієнтована технологія складалась з таких етапів: 1) мотиваційний; 2) когнітивно-орієнтовний; 3) діяльнісно-процесуальний; 4) контроль-коректувальний.

Після проведення експерименту – впровадження педагогічних умов, у спеціальній медичній групі зріс рівень позитивної мотивації до занять фізичними вихованням, так мотив – бажання зменшити рівень свого захворювання у 1,2 курсу став 32 % у 3,4 курсу – 37%, мотив – зміцнення здоров'я та фізичного стану – 54% у студентів 1,2 курсу та 62%

у студентів 3,4 курсу. Рівень негативного мотиву (отримання заліку) знизився до 21% на 1,2 курсі та 14% на 3,4 курсі.

Висновки.

1. В процесі фізичного виховання студентів спеціальної медичної групи потрібно створити мотиваційний потенціал до їх самопідготовки, що неможливо без організації цілеспрямованого процесу формування мотиву.

2. На формування мотивації мають вплив такі фактори: зміст навчального матеріалу; форми навчальної діяльності; оцінка навчальної діяльності; стиль діяльності викладача.

3. Системний підхід до формування мотивів надасть можливість вирішити цю проблему мотивація студентів спеціальної медичної групи. Для підвищення ефективності начального процесу з фізичного виховання необхідно впроваджувати систему педагогічних умов (концептуальних, дидактичних, технологічних).

4. Механізмами формування позитивної мотивації до фізичного виховання студентів СМГ було збільшення теоретичної та методичної підготовки студентів, впровадження засобів, методів та форм зорієнтованих на постійну активність студентів. Особистісно орієнтована технологія формування позитивної мотивації повинна мати наступні етапи: 1) мотиваційний; 2) когнітивно-орієнтовний; 3) діяльнісно-процесуальний; 4) контроль-коректувальний.

Перспективи подальших досліджень. Розробка нових сучасних засобів і методів заохочення студентів до занять фізичним вихованням студентів спеціальної медичної групи. Системне удосконалення знань викладачів, щодо їх впровадження.

Література

1. Борейко Н.Ю. Мотивація до фізичного виховання у студентів вищих технічних на-

- вчальних закладів. / Н.Ю. Борейко – Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фіз.виховання, спорту і здоров'я людини. - Вип.15: у 4-х т. – Львів: ЛДУФК, 2011. – Т.
2. Павлова А.И. Повышение заинтересованности занятиями физкультурой у студентов специальных медицинских групп / Павлова А.И., Шлемова М.В., Чернышева И.В., Липовцев С.П. // Международный журнал экспериментального образования. - 2014. - № 7 (часть 2). - С. 80-81.3. Струначева, Л.Р. Физическая активность – базовое условие формирования и осуществления здорового образа жизни студентов / Струначева Л.Р., Егорычева Е.В., Чернышева И.В. // Международный журнал экспериментального образования. - 2014. - № 7 (часть 2). - С. 102.
  3. Болдов А.С. Формирование интереса к физкультурно-спортивной деятельности у студентов специальных медицинских групп. Автореф. канд. пед. наук. - М., 2006. -24 с.
  4. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П.Ильин – СПб.: Питер, 2002. – 512с.
  5. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте / А.К.Маркова – М., 1983. – 151с.
  6. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу – М., 1998
  7. Реан А.А. Психодиагностика личности в педагогической деятельности / А.А. Реан – СПб.: Питер, 1994. – 296с.
  8. Шигалевський В.В., Андрюшук А.О. Комп'ютерні технології оцінки фізичного стану і фізичної підготовленості учнівської молоді: Монографія/В.В.Шигалевський, А.О.Андрюшук – Луганськ: Вид-во Східноукр. дер. ун-ту, 1999. – 160с.
  9. Щербина В.А. Навчально-прикладна психофізична підготовка та здоров'я студентів: Навч.- метод. посібник / В.А. Щербина – К. КМУЦА, 1998. – 160с.
  10. Богданова Л.П. Физическое воспитание студентов специальной медицинской группы: учеб. пособие / Л.П. Богданова. – Самара: Изд-во Самар. гос. аэрокосм. ун-та, 2010. – 64 с.
  11. Дубогай О. Д. Методика фізичного виховання студентів спеціальної медичної групи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Олександра Дмитрівна Дубогай, Анатолій Васильович Цьось, Марина Василівна Євтушок. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 276 с.
  12. Мозолев О.В. Розвиток мотивації до занять фізичною культурою у студентів спеціальних медичних груп / О. М. Мозолев // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», №1(7)/2013. – С.159-162.
  13. Захаріна Е. А. Формування мотивації до рухової активності в процесі фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Е. А. Захаріна. – К. : Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України, 2008. – 20 с.

